

d) znaki z \sim \sim będące odmianą kreski, występujące na wyrazu skracanego na oznaczenie końcówki -ur lub -tur (np. dici z — dicitur).

e) znak 9 lub 7, zwany apostrofem, występuje na końcu lub w wyrazie na oznaczenie głosek -s, -us, -os (np. uirt 9 — virtus lub i 9 t? — iustus).

f) znak 7 lub 7, wywodzące się z r kursywnego z różnicą beleczką, występuje na końcu wyrazu na oznaczenie końcówki -urn (np. co 7 — coram).

g) znak 9 lub 9, wywodzące się z not tyrolskich, gdzie oznaczały występuje zawsze na początku wyrazu dla zastąpienia głosek con-, cum-, com- (np. 9tra lub 9tra — contra).

h) znak ; lub 7 oraz 7 będący antyczną notą tachygraficzną, oznaczające spójnik et lub -que (np. at 7 — atque), ale także przysłówek sed lub et.

8.5.2.2.2. Znaki niewłaściwe mają znaczenie zmienne, zależne od przy której zostały użyte. Owe zależności są trudne do ustalenia ze względu na swobodę posługiwania się nimi.

- a) pozioma kreska (—), na ogół oznacza brak litery m lub n, ale nie
- b) znaki 7, 7, &c, ;, 3, zazwyczaj oznaczają końcówkę -et lub -etiam (np. 7 — etiam), ale nie tylko.
- c) znaki wywodzące się z *notae iuris*:

\bar{p}	=	prae (pre)	\bar{q}	=	quae (que)
p	=	per, par	q	=	qui
p, p	=	pro	q	=	quod
			q, q	=	quia

8.5.2.3. Skrócenie przez nadpisanie litery (*abbreviatio per litteram superripiam*) dzielimy na regularne lub naturalne oraz na nieregularne lub specjalne. Ogólnie polega na nadpisaniu odpowiedniej litery nad literą poprzedzającą, której lub przed którą następowała elizja (wyrzucenie, opuszczenie).

8.5.2.3.1. Abrewiacja regularna lub naturalna występuje wówczas, gdy w wyniku konsonancji głosek c, n, p i t powodują elizję litery r. Wówczas nadpisujemy literę następującą po opuszczonym r lub też literę ją poprzedzającą (np. čcis — crucis, sač — sacri, čnis — carnis). Na podobnej zasadzie litery

konsonancji ec i ic (np. ħ — nec, ħ — hic, ħcare — peccare), ale wówczas nadpisujemy właśnie ową głoskę c.

8.5.2.3.2. Na podobnej zasadzie powstawały abrewiacje nieregularne, czyli specjalne, dotyczące wyrazów częściej stosowanych (np. ħ — mihi, § — sibi, ergo, § — igitur, ũ — vero, § — erga, aō — alio modo, p[†]q^a — postquam). Zależały one od stylu środowiska pisarskiego i rozpowszechnienia jego w danym miejscu, powodując tym samym zjawiska unifikacyjne.

8.5.2.4. Skrócenie przez znaki umowne (*abbreviatio per signa conventionalia*) polegało na skracaniu przez znaki umowne, stosowane szczególnie w rękopisach matematycznych, astronomicznych, astrologicznych, zastępujące całe wyrazy, określane terminami technicznymi. Takie znaki były stosowane również jako skróty jednostek monetarnych, miar, wagi itp.

8.5.3. Cyfry wpisywano w kropki (np.: ·V·), używając znaków rzymskich: I, II, III, IIII (obok IV), V, ... X, L (50), C (100), D (500) i M (1000), przy czym dopuszczano dodawanie, odejmowanie i mnożenie (np. XV^{xx} = 300) poszczególnych znaków.

Tablica 54. Kształty cyfr arabskich

	XII w.	XIII w.	XIV w.	XV w.	XVI w.
1	1	1	1	1	1
2	2	7	2	2	2
3	3	3	3	3	3
4	4	8	4	4	4
5	5	3	4	7	5
6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7
8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9
0	0	0	0	0	0